

DOI: 10.26565/2786-5312-2024-100-15

УДК 378:81'255:81'253: 81'322.4:[811.161.2+811.111]

Л. М. Черноватий

доктор педагогічних наук, професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

e-mail: leonid.m.chernovaty@meta.ua;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3411-9408>; Google Academia: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&u ser=kcG3Rc4AAAAJ&view_op=list_works&authuser=3

Техногуманістичні проблеми через призму онлайнного навчання перекладу

У цій статті, яка ґрунтується на результати експериментальних досліджень онлайнного навчання українських студентів-філологів, майбутніх усних і письмових перекладачів, на прикладі застосування ними машинного перекладу, розглядається глобальна й актуальна проблема збалансованого співіснування людини й технології в контексті теоретичних ідей техногуманізму. В межах цієї концепції постулюється гармонійний і взаємодоповнювальний розвиток людства і технологій. Автор намагається з'ясувати ступінь незалежності й автономності людини (студента) після передачі частини власних інтелектуальних функцій системам машинного перекладу (МП) в контексті онлайнного навчання, а також вплив такої передачі на ефективність виконання відповідної діяльності (перекладу). Виявлено, що суттєва кількість студентів постійно використовують МП у своїй навчальній діяльності, включаючи письмові й усні завдання, навіть у випадках, коли умови їх виконання прямо забороняють це. У процесі вивчення способів приховування використання МП у письмових та усних перекладах, автором встановлено низку методів, до яких вдаються студенти з цією метою. Зроблено висновок, що перекладання відповідальності за якість перекладу на машину в результаті надмірного використання МП не виправдовує себе. Окрім того, воно гальмує розвиток перекладацької компетентності людини, значною мірою перетворюючи її на додаток до технологічних засобів. Негативно оцінюючи такі тенденції у підготовці спеціалістів, автор пропонує низку заходів для забезпечення паралельного але більш гармонійного розвитку технологічного й антропоморфного компонентів фахової компетентності майбутнього перекладача.

Ключові слова: людина і технології, онлайнне навчання перекладачів, технологічні засоби перекладу, фахова компетентність перекладача.

Як цитувати: Черноватий Л. М. (2024). Техногуманістичні проблеми через призму онлайнного навчання перекладу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*.

Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, (100), 142–151

DOI: 10.26565/2786-5312-2024-100-15

In cites: Chernovaty L. (2024). Technohumanistic problems through the prism of online translator and interpreter training. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of Foreign Language Teaching*, (100), 142–151 (in Ukrainian)

DOI: 10.26565/2786-5312-2024-100-15

1. ВСТУП

Актуальність проблеми співіснування людини та створених нею технологій стрімко посилюється в міру вдосконалення останніх, внаслідок чого людина передає машині все більше відповідальності за здійснення окремих і все ширших аспектів своєї діяльності. Разом із зрозумілим почуттям задоволення наростає й неясне відчуття тривоги щодо віддалених наслідків такого самороззброєння людини. Чи вдасться їй зберегти панівне становище і чи не потрапить вона в повну залежність від технологій, можливості яких стрімко наближаються до людських, а в багатьох відношеннях людина давно й безнадійно відстала? У цій статті, оперуючи термінами трьох підходів – постгуманізму (*post-humanism*), трансгуманізму (*transhumanism*) і техногуманізму (*technohumanism*) – здійснено спробу розглянути цю проблему через призму онлайн-ного навчання перекладу та застосування машинного перекладу (МП) в ньому (див. також [7]).

Постгуманістичний підхід намагається інтегрувати досягнення комп'ютерних і генетичних технологій з філософськими принципами подолання обмежень, притаманних людському існуванню. Постгуманізм розглядається [24] як теорія, що кидає виклик гуманістичним принципам, на яких ґрунтується традиційна модель людини. Виходячи з цього, актуальними вважаються дослідження потенційних напрямів подолання суттєвих розбіжностей у способах співіснування людських і технологічних сутностей задля більш гуманного майбутнього. Відповідно метою визначається [24] дослідження впливу конвергенції антропоморфних і технологічних аспектів на нашу взаємодію з довкіллям. Спостерігалися спроби [1] включити до сутності постлюдини когнітивний вимір, аби показати способи розширення можливостей технологічних і антропоморфних когнітивних систем, які, проте, залишаються приналежними лише одній відповідній системі. Критичний постгуманізм виступає за взаємозбагачення постгуманізму та постантропоцентризму. Побуває думка [23], що поєднання «критичного постгуманістичного мислення» (*critical posthumanist thinking*) і «практики критичної спадщини» (*critical heritage praxis*) здатне служити альтернативою деяким технократичним рішенням.

Головною тезою трансгуманізму [14] є неминучість злиття людини й технологій, які вона створила. Прибічники цього підходу [2] звертають увагу на посилення взаємозв'язку між антропоцентричною і техноцентричною парадигмами, важливість позитивного досвіду та обмеженість можливостей його досягнення за рахунок людського пізнання. Трансгуманізм прогнозує [2] конвергенцію людини й технології, яка сприятиме вдосконаленню людини та спричинить її перетворення на постлюдину (*posthuman*) [25] або транслюдину (*transhuman*) [9]. Це дало підставу деяким авторам [25] розглядати

трансгуманізм як секуляристську віру (*secularist faith*), називаючи його «Науково-релігійними студіями». Інші автори [14] класифікують його не лише як філософську, але і як політичну теорію.

Прибічники антитехніцизму (*anti-technicism*) вважають, що кібернетичні організми та штучний інтелект за своєю природою є небезпечними та неконтрольованими. Вони вважають, що ці сутності мають потенціал об'єктивізувати та дегуманізувати людину, відволікаючи її від божественного. Цей підхід ґрунтується на положеннях технологічного детермінізму, який розглядає науково-технічний прогрес як чинник позбавлення людства свободи [12]. В межах цієї теорії вважається [14], що технологічно орієнтоване суспільство ризикує потенційно катастрофічними наслідками, прагнучи скористатися технічними досягненнями без належної оцінки пов'язаних з ними ризиків. До останніх, зокрема, відносять [2; 16] етичні питання гібридизації людини й машини.

Техногуманізм [13], або цифровий гуманізм (*digital humanism*) [19], – це загальний термін, який охоплює низку поглядів стосовно впливу цифрових технологій на суспільство і культуру [8]. Він пропагує гармонійний розвиток людства і технологій, прогножуючи гуманістичні наслідки технологічної еволюції. Техногуманізм розглядається [8; 19] як міждисциплінарна платформа, яка охоплює широкий спектр питань, пов'язаних з цифровими технологіями, де головна увага приділяється опозиціям «людина – технологія» та «людина – людина». Техногуманізм має кілька аспектів, зокрема, технічний (розробка цифрових технологій і їх використання), політичний (регулювання розподілу повноважень у цій сфері) і філософський (окреслює сферу та межі застосування технологій). У сфері критичного цифрового постгуманізму побуває думка про його потенціал для суттєвих соціально-технологічних трансформацій [8]. Деякі автори [17] дотримуються думки, що ефективний цифровий гуманізм має враховувати особливості не тільки людей і технологій окремо, але і їхню взаємозалежність. Прикладом може слугувати взаємозв'язок між майбутніми перекладачами та програмами МП.

Як уже згадувалося в інших публікаціях [7], техногуманізм є привабливою концепцією, але він також породжує певні сумніви [13; 20]. Що станеться з людиною, чиї розумові та психокогнітивні здатності посилюються за допомогою технологічних засобів? Або, навпаки, що залишається у людини, коли вона передає свої інтелектуальні здатності технології? Що відбувається з технологією, якщо її посилити інтелектом людини? Ці питання безпосередньо стосуються й навчання перекладу. Що залишається від перекладацької компетентності студентів, коли вони передають принаймні її частину програмам МП в онлайн-ному навчанні?

Таким чином, метою цієї розвідки є дослідження впливу використання МП на формування та функціонування перекладацької компетентності майбутніх філологів в онлайн-навчанні. Відповідно об'єктом дослідження був взаємовплив технології і людини, а предметом – вплив застосування МП на ефективність перекладу студентів в онлайн-навчанні та шляхи забезпечення гармонійного і взаємодоповнювального розвитку технологічного і перекладацького компонентів фахової компетентності майбутніх філологів. Дослідження проводилось за сприяння проєкту EU Next Generation EU through the Recovery and Resilience Plan for Slovakia under the project No. 09I03-03-V01-00148.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ.

2.1. Особливості онлайн-навчання перекладу.

Онлайн-навчання загалом, та підготовка перекладачів, зокрема, мають свою природну специфіку, зумовлену його умовами (див. також [3-6]). Онлайн-навчання перекладачів в українських університетах, що почалося в умовах епідемії КОВІД-19 і продовжилось внаслідок російської агресії, у більшо-

висяли тексти, перекладені цими програмами, викладачам навіть без суттєвого редагування, хіба що здійснивши нескладні синонімічні заміни окремих лексичних одиниць. Проте, під тиском реальності та гніву викладачів, розлючених таким безсоромним шахрайством, розпочалася ера вдосконалення методів приховування використання МП студентами.

2.1.2. Методи приховування використання МП у письмовому перекладі.

Розглянемо варіанти ознак використання МП у текстах перекладу (ТП) студентів четвертого курсу, які навчалися перекладу юридичних текстів, на прикладі передачі українськомовного тексту оригіналу (ТО), поданого далі, у контрольній роботі за відповідною тематикою.

Загальне право займає найнижчий щабель в ієрархії джерел законотворення. У минулому побутувала думка, що в конфліктній ситуації загальне право має більшу силу, ніж статутне право. Проте принцип переваги законодавчої влади переміг.

Випадок майже повного збереження тексту МП (ліва колонка) у ТП студента 1 (права колонка) наведено в таблиці 1. Відмінності у двох текстах показано напівжирним шрифтом.

Таблиця 1

Порівняння текстів перекладу МП та студента 1

МП	Студент 1
<i>Common law occupies the lowest rung in the hierarchy of law-making sources. In the past, there was an opinion that in a conflict situation, the common law has more force than the statutory law. However, the principle of legislative power prevailed.</i>	<i>Common law occupies the lowest rung in the hierarchy of legislative bodies. In the past, there was an opinion that in a conflict situation, the common law has more force than the legislative law. However, the principle of legislative power prevailed.</i>

сті університетів триває вже більш ніж чотири роки. Загально визнано, що значна частина студентів активно використовує МП, особливо під час виконання академічних завдань та письмових екзаменів. Хоча використання засобів автоматизованого перекладу, безумовно, позитивно впливає на технічну складову професійної компетентності майбутніх перекладачів, важливо визнати, що згадана компетентність не обмежується цією складовою. Відсутність необхідного обсягу самостійного виконання завдань з перекладу перешкоджає розвитку повноцінної фахово орієнтованої нейронної мережі у свідомості студентів, що суттєво знижує їхню здатність до самостійного перекладу на професійному рівні і посилює їхню залежність від технологічних засобів. Ця теза підтверджується результатами спостережень за поведінкою студентів під час практичних онлайн-занять, де вони перекладають без використання МП.

Як констатувалося у попередніх публікаціях [3-7], на початкових етапах студенти, перебуваючи в необґрунтованій ейфорії довіри до надійності МП,

Як випливає з табл. 1, ТП студента 1 майже дослівно збігається з ТП МП. У двох випадках студент з невідомих причин невдало змінив терміни, вжиті в ТП МП: *legislative bodies* замість *law-making sources* для передачі *джерел законотворення* в ТО, а також *legislative law* замість *statutory law* для передачі терміна *статутне право* в ТО. Така ступінь збігів однозначно свідчить про застосування МП студентом.

Інші студенти застосовують більш винахідливі методи приховування використання МП. Прикладом є ТП студента 2, наведений далі. Розбіжності між ним і ТП МП (див. ліву колонку в табл. 1) показано напівжирним шрифтом.

Студент 2. *Common law **takes the lowest place in the hierarchy of sources of making the law. There used to be a thought that in a conflict, common law has more power than the **legislative law**. However, the principle of the legislative power won.***

У цьому прикладі спостерігається більша кількість синонімічних та псевдосинонімічних замі-

термінологічно припустиме вживання *takes* замість *occupies*, перестановка слів у зворотах *sources of making the law* (замість економнішого *law-making sources*) та *There used to be a thought* замість *In the past, there was an opinion*; синонімічні заміни *power* замість *force*, *legislative* замість *statutory*, *won* замість *prevailed*, а також виправдане вилучення надлишкової лексеми *situation*. Значна кількість лексичних замінів звичайно спричиняє зниження рівня схожості між ТП студента 2 та ТП МП при їх порівнянні за допомогою відповідних комп'ютерних програм. Однак використання МП є очевидним, оскільки обидва тексти ідентичні за структурою, а відмінності між ними пояснюються переважно простими замінами окремих лексем, без суттєвої зміни структури речення.

Складнішим методом є трансформація структури ТП МП, приклад якої подано далі.

Студент 3. *The common law occupies the lowest level of the list of sources for law. There formerly existed a belief that the common law carries greater weight than the statute law in a debate. However, the notion of legislative power prevailed.*

Загальний відсоток збігів між двома текстами буде невисоким, хоча комп'ютерна програма для порівняння текстів і покаже цю перестановку фрагментів тексту. Проте, оскільки лексичний склад двох текстів є майже ідентичним, висновок про використання МТ не є складним. З іншого боку, згадана програма порівняння текстів може класифікувати такий текст як оригінальний, якщо синтаксичні трансформації супроводжуються синонімічними замінами та іншими прийомами маскування використання МТ. Фактично, такий текст є результатом постредагування ТП МП, яке, як вид навчальної діяльності, може бути корисним для розвитку перекладацької компетентності студентів (див. далі).

2.1.3. Методи приховування використання МП в усному перекладі.

Протягом тривалого часу викладачі плекали ілюзію, що можливості плагіату з текстів, поро-

джених програмами МП, обмежуються письмовим перекладом, а в сфері усного перекладу він є неревальним через брак часу, який мають студенти на породження ТП. Однак ця ілюзія не витримала випробування часом. Спочатку ознаки МП було виявлено під час контролю перекладу з аркуша. Традиційно, у цьому виді перекладу, ТО виводився через екран викладача для ознайомлення з ним студентом протягом 30 секунд. Після цього студенти починали перекладати. Невдовзі викладачі стали помічати суттєве покращення якості цього виду перекладу порівняно із тією, що спостерігалася під час звичайних онлайн-занять у тих самих студентів. Зазвичай оцінка за такий переклад виставляється одразу по його закінченню, що унеможлиблює порівняння ТП студента з ТП МП того самого ТО. Навіть паралельне візуальне порівняння двох ТП не застосовувалося, оскільки, як уже згадувалося вище, викладачі виходили з неможливості застосування МП в усному перекладі. Однак подібне переконання було повністю зруйновано в результаті відкладеного аналізу ТО студентів та їх порівняння з ТП МП. Цей аналіз переконливо довів, що значна частина студентів за відведені на ознайомлення з ТО 30 секунд встигають перекласти його за допомогою МП, а потім просто зчитують переклад з екрана монітора (детальніше див. [6]).

Протягом певного періоду часу жевріла надія, що ця практика не може застосовуватись в усному послідовному перекладі, де студенти не мають можливості бачити ТО, а повинні прослухати його, записати за допомогою перекладацького скоропису, а потім, спираючись на ці письмові нотатки, перекласти його усно. Однак, коли під час тестування якість їхнього послідовного перекладу, без особливих на те підстав, значно покращилася, стало зрозуміло, що програмне забезпечення для перетворення мовлення на текст стало доступним і для майбутніх перекладачів. Аналіз продуктів послідовного перекладу засвідчив їхні суттєві збіги з ТП МП у значній частки студентів, які, як і у випадку з перекладом з аркуша, просто зчитували його зі своїх екранів.

Таблиця 2

Порівняння текстів перекладу МП та студента 4

МП	Студент 4
<p><i>Among the civil procedural norms, the requirement to provide documents and material evidence is often applied. This method, like written answers to the opposing party's questions, applies only to procedural parties. It is very often associated with written answers to the questions of the opposing party, when the party requests a copy of this or that document. This method is also used when it is necessary to inspect the scene of the event or material evidence that is the property of the opposing party</i></p>	<p><i>Among civil procedural norms, requirement to provide documents and physical evidence are often used. Such method, like written answers to the questions of the opposing party, applies only to procedural parties. It is very often associated with written answers to the questions of the opposing party, when the party requests to be provided with a copy of one or another document. For example, such a method is also used when it is necessary to examine the scene of the event or material evidence that is the property of the opposing party.</i></p>

Внаслідок цього відкриття чимало викладачів почали проводити відкладений аналіз записаних ТП своїх студентів, які вони потім порівнювали з ТП МП. Результати виявилися дуже схожими на ті, що спостерігалися під час вивчення перекладу з аркушу (див. вище) – студенти використовували загалом ті ж самі методи приховування використання МТ.

Як і в попередньому випадку, у послідовному перекладі (див. табл. 2 далі, розбіжності в ТП МП та ТП студентів виділено напівжирним шрифтом), спостерігалися випадки майже повного збігу ТП МП з ТП студента. Це неспростовно свідчить про факт використання МП.

Порівняймо ТП МП та ТП студента 4 ТО поданого далі.

Серед цивільно-процесуальних норм, нерідко застосовується вимога надати документи й речові докази. Цей метод, як і письмові відповіді на запитання супротивної сторони, стосується лише процесуальних сторін. Він дуже часто пов'язаний з письмовими відповідями на запитання супротивної сторони, коли сторона вимагає надати їй копію того чи іншого документа. Такий метод використовується і тоді, коли треба оглянути місце події чи матеріальне свідчення, що є власністю протилежної сторони.

Як впливає з табл. 2, ТП студента 4 майже дослівно збігається з ТП МП. Студент обмежився низкою синонімічних лексичних заміन (*physical* замість *material*, *used* замість *applied*, *such* замість *this*, *examine* замість *inspect*), а також кількома нескладними трансформаціями (*questions of the opposing party* замість *opposing party's questions*; *party requests to be provided with a copy* замість *party requests a copy*; *one or another* замість *this or that*) та додав засіб когезії *for example*. В усьому іншому два тексти збігаються дослівно і факт застосування МП не потребує доведення.

Успішність здійснення подібних заміन і трансформацій залежить від ступеня володіння мовою перекладу, недоліки якого впливають на розуміння ТО і відповідно на якість ТП, оскільки часто, внаслідок неадекватних замін і трансформацій, втрачається зміст ТО, як це спостерігається у перекладі цього ж ТО студентом 5.

Студент 5: ***Over conservation of procedural norms, the requirement to... produce documents and material evidence is often used. Written answers to questions are only related to procedural history. And they often associated with that written answers to questions about a copy of some documents. And this method is also used when it is necessary to examine the scene of ... material evidence by another method.***

У цьому ТП, крім синонімічних замін (*produce* замість *provide*; *used* замість *applied*; *some* замість *this or that*; *examine* замість *inspect*) спостерігаються невмотивовані заміни (*Over conservation of procedural norms* замість *Among the civil procedural norms*; *history* замість *parties*; *by another method* замість *evidence*

that is the property of the opposing party), які повністю змінюють зміст ТО. Так само його змінюють і невиправдані синтаксичні трансформації ТП МП, що приховують застосування МП. Наприклад, складнопідрядне речення ТП МП (*It is very often associated with written answers to the questions of the opposing party, when the party requests a copy of this or that document*) трансформовано в незграбне просте поширене речення (*And they often associated with that written answers to questions about a copy of some documents*), що не має сенсу. Такі зміни зменшують ступінь дослівних збігів між ТП МП та ТП студента 5, однак не залишають жодних сумнівів у використанні ТП МП при породженні власного перекладу.

Деякі студенти, у намаганні приховати застосування МП, свідомо пропускають цілі фрагменти ТП МП, аби зробити свій переклад менш схожим на ТП МП, як це очевидно з ТП студента 6 (пропущений фрагмент виділено напівжирним шрифтом).

Студент 6: ***In the procedural rules, requirement to provide documents and physical evidence are often applied. This method ... (пропущено: like written answers to the opposing party's questions, applies only to procedural parties. It is very often associated with written) answers to questions from the opposing party. When the party requests to provide a copy of this or another document, such a method is used when it is necessary to examine the scene of the event or material evidence whether it has the opposing party.***

Звичайно, при перевірці ступеня збігів ТП МП і ТП студента 6 засобами електронного порівняння цих двох текстів, рівень таких збігів буде порівняно невисоким, однак ті фрагменти, що залишилися, настільки суттєво збігаються з ТП МП, що не залишають сумнівів у використанні МП.

Крім синхронного постредагування лексичного складу та синтаксичної структури ТП МП, іншим методом приховування застосування МП в усному перекладі є штучне уповільнення темпу озвучування ТП студентами та часті паузи, аби створити враження інтенсивної розумової діяльності, пов'язаної з вирішенням перекладацьких проблем.

2.2. Шляхи вирішення проблеми

Зловживання студентами МП у завданнях, які не передбачають його використання, є складною проблемою, що частково пояснюється переконанням студентів у досконалості систем МП, хоча наявні дослідження [10; 22; 26] ставлять його під сумнів. Як уже зазначалося, непропорційно часте їх застосування перешкоджає повноцінному розвитку фахової компетентності майбутнього перекладача. Це визнають не тільки викладачі, що є природним, але й студенти, які серйозно готуються до майбутньої професійної діяльності. Заохочування розвитку умінь самостійного (без МП) перекладу потребує системного застосування низки заходів, зміст яких стисло викладено далі. Загальною їх філософією є

поєднання винагородження тих, хто дотримується правил доброчесності, та пошуку видів діяльності, які б стимулювали самостійну роботу студентів, а також сприяли б розвитку критичного відношення до текстів, перекладених МП.

2.2.1. Контроль текстів перекладу студентів

Аргументуючи, що окремі фрагменти ТП неминує збігаються в різних варіантах перекладу одного й того ж ТО, студенти затято заперечують використання ними МП, а викладачі не завжди знаходять аргументи на підтвердження цього. Дехто з викладачів, зневірившись у безперспективності дискусій на цю тему, змиряється з ситуацією й заплющує очі на очевидні ознаки шахрайства, втішаючи себе тим, що МП є звичним явищем у перекладацькій індустрії і що це не тільки прийнятно, але й корисно. Таким чином, студенти й викладачі досягають мовчазного порозуміння: студенти вдають, що вони перекладають самостійно, а викладачі прикидаються, ніби вони їм вірять. Оцінки за контрольні переклади різко зростають, і стає важко знайти причину не поставити найвищу оцінку за самостійну роботу чи контрольну роботу, хіба що дехто зі студентів полинується відредагувати ТП МП.

Очевидним виходом із цієї ситуації є порівняння збігів у ТП студента та відповідному ТП МП, однак цей логічний висновок не витримує перевірки реальністю. Ручне порівняння згаданих збігів у роботі одного студента може займати до 15 хвилин, що робить такий підхід неприйнятним, враховуючи, що викладачам доводиться перевіряти десятки робіт. Іншим стримуючим чинником є тягар доведення (викладач має переконливо довести не лише факт, а й ступінь використання МТ у роботі конкретного студента, бажано у відсотковому відношенні).

Проблему можна вирішити за рахунок застосування програмного забезпечення, призначеного для встановлення ступеня ідентичності двох текстів. Використання такого забезпечення дозволяє не тільки скоротити час на порівняння роботи студента з ТП МП до однієї хвилини, але й одержати точні дані (у відсотках) стосовно ступеня збігів у цих текстах. Більше того, програма показує конкретні фрагменти ТП МП, які були змінено чи додано в ТП студента, що забезпечує викладача необхідною доказовою базою.

В одному з попередніх досліджень [5] було розроблено експериментальну шкалу для оцінювання ступеня збігу ТП студентів з відповідними ТП МП. Ця шкала ґрунтувалася на припущенні, що середній показник збігу текстів, перекладених професійними перекладачами без використання МТ, з відповідними ТП МП коливається в середньому в межах 30-40%. Згадане значення одержано за результатами відповідних порівнянь. Виходячи з того, що студенти не є повністю професійними перекладачами і схильні до дослівного перекладу (що є характер-

ним для багатьох програм МП), прийнятним рівнем було визначено 60% збігу, принаймні для початкового етапу застосування заходів для розвитку самостійності студентів.

Виходячи з такого припущення, було побудовано шкалу оцінювання [5], яка враховувала ступінь згаданого збігу. Ця шкала передбачала зняття певної кількості балів, які віднімалися від загальної оцінки при перевищенні конкретних показників. Якщо відсоток збігів не перевищував 60%, робота вважалася умовно самостійною, і бали не знімалися. Коли такий відсоток був у межах 61%-65%, із загальної оцінки за п'ятибальною шкалою віднімалося 0,25 бала, 66%-70% – 0,5 бала, 71%-75% – 0,75 бала тощо.

Експериментальна перевірка (32 академічні години онлайн-занять з викладачем) ефективності цієї шкали, проведена в трьох групах четвертого курсу (34 студенти) Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах курсу юридичного перекладу [5] дала позитивні результати, засвідчивши послідовне зменшення частки ознак МТ у ТП студентів. Якщо у першому контрольному завданні середня частка ознак МП у ТП студентів перевищувала 60%, то під час семестрового контролю вона зменшилася в середньому на 18% (43%). Найбільше зниження зафіксовано у групі 3 (23%), а в групах 1 і 2 воно склало 15% і 16% відповідно. Отже, середні значення ознак МТ в групах 1-3 опустилися нижче 50% (44%, 48% і 36% відповідно). Останній показник збігається з характеристиками продуктів діяльності професійних перекладачів (детальніше див. [5]).

2.2.2. Постредагування

Іншим засобом заохочування розвитку умінь самостійного перекладу та розвитку критичного відношення до ТП МП, є застосування постредагування у навчальному процесі, яке розглядалося у низці праць [10; 14; 17; 20].

Спеціальні дослідження [3; 4] засвідчили значний вплив інтенсивності постредагування студентами магістратури щотижневих домашніх завдань на їхню самостійність під час підсумкового іспиту. Виявлено суттєвий вплив систематичного постредагування у поєднанні з методами саморефлексії на активізацію аналітичної та мисленнєвої діяльності студентів, а через неї – на стратегії їхнього перекладу (зменшення ступеня орієнтації на поверхневу структуру тексту оригіналу) та його якості загалом.

У обох дослідженнях використання МП при виконанні домашнього завдання було обов'язковим, тобто студенти повинні були спочатку перекласти ТО за допомогою МП, а потім відредагувати ТП МП, детально пояснивши причини кожного редагування. У першому дослідженні [3] перевірялася гіпотеза про позитивний вплив постредагування на підви-

щення інтелектуальної активності студентів і, через неї, – на ефективний розвиток умінь самостійного (без МП) перекладу, за умови неформального виконання згаданого завдання.

За результатами аналізу *інтенсивності постредагування у домашніх завданнях протягом семестру випробуваних* було поділено на чотири умовних групи, у першій з яких (група 1) зафіксовано найвищу інтенсивність (98%), а далі вона послідовно знижувалась до 83% (група 2), 78% (група 3) та 35% (група 4). Подальший порівняльний аналіз виявив чітку кореляцію самостійності перекладу випробуваних у проміжних контрольних роботах з інтенсивністю їхнього *постредагування впродовж семестру* – 85%, 59%, 46% і 35% відповідно. Схожа динаміка спостерігається і в середніх балах студентів за підсумковим тестом (зі 100 можливих): 93, 80, 63 і 53 бали відповідно.

Ці висновки підтвердилися і в другому дослідженні [4], де результати тих самих випробуваних аналізувалися з точки зору розвитку критичного підходу студентів до розв'язання термінологічних проблем. За результатами цього аналізу встановлено, що середня точність перекладу термінології в групі 1 (71%) більш ніж у півтора рази перевищує аналогічний показник у групі 4 (46%). А у випадках, коли МП пропонувала невірний варіант, перевага групи 1 зростала ще більше – точність відтворення таких термінів студентами групи 1 (63%) майже втричі перевищує цей показник у групі 1 (23%). Ступінь критичного відношення студентів групи 1 до варіантів, пропонує МП, яскраво ілюструє той факт, коли машина пропонувала їм невідповідний термін, вони використовували його лише в кожному шостому випадку (16%) випадків, тоді як студенти групи 1 робили це майже в кожному другому випадку (49%). Цей факт можна розглядати як переконливий доказ потужного впливу *постредагування* на розвиток критичного підходу студентів до МП і перекладу загалом (детальніше див. [3; 4]).

3. ВИСНОВКИ

Це дослідження є намаганням дослідити один аспект проблеми співіснування людини і технологій в руслі теорії техногуманізму, що тлумачиться як збалансований і взаємний їх розвиток. Зокрема, у статті здійснено спробу з'ясувати, що залишається від перекладацької компетентності людини (студента), коли вона передає частину своїх інтелектуальних функцій (уміння перекладати) технологіям (МП) в онлайн-навчанні, як це впливає на цю людину як фахівця, і якими можуть бути оптималь-

ні шляхи забезпечення збалансованого співіснування людини і технологій в процесі навчання майбутніх перекладачів.

Вивчення проблеми засвідчило, що значна частина досліджених студентів систематично використовує МП у письмовому та усному перекладі навіть у завданнях, де таке використання не передбачено. Головними причинами є бажання заощадити час, а також відсутність критичного відношення до МП, яке ґрунтується на переконанні про безумовну перевагу останнього над перекладом людини (принаймні студента). Для приховування використання МП студенти вдаються до різноманітних прийомів, які включають синонімічні заміни, перестановки, додавання і вилучення слів, а також синтаксичні трансформації. В усному перекладі широко застосовується синхронне *постредагування* ТП МП, штучне уповільнення темпу озвучення ТП та штучні паузи для створення враження обмірковування перекладацьких проблем. Таке зловживання МП, коли студенти перекладають відповідальність за якість перекладу на машину, негативно впливає на розвиток перекладацької компетентності студентів, підвищуючи їхню залежність від технології.

Видається безумовним, що експериментування студентів з різними способами прихованого використання МП розвиває технологічний компонент їхньої фахової компетентності, однак це відбувається за рахунок розвитку умінь самостійного (без застосування технологій) перекладу. В результаті, в парі «людина-машина» машина займає панівну, а людина – залежну позицію. Для забезпечення більш збалансованого розвитку складових перекладацької компетентності людини, видається доцільним передбачити певні зміни у змісті навчання перекладу.

Такі зміни мають включати чітке розділення перекладацьких предметів на ті, де використання технологій є обов'язковим, і ті, де вони не дозволені. У першій групі значний потенціал (як види навчальної діяльності) мають *постредагування* в письмовому та синхронне *постредагування* – в усному перекладі. У другій групі може бути важливим налагодження постійного контролю за ТП студентів, аби виключити застосування ними технічних засобів.

Важливо підкреслити, що метою цього є не усунення МП (чи будь-яких інших технічних засобів) з навчального процесу, а збалансований і взаємодоповнювальний розвиток людини та технологій. Відповідно перспективою подальших розвідок є вивчення шляхів забезпечення останнього у навчанні (включаючи онлайн) усного та письмового перекладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Andersson, I. (2022). The subject in posthumanist theory: Retained rather than dethroned. *Educational Philosophy and Theory*, 54(4), 395–403. <https://doi.org/10.1080/00131857.2020.1851190>

2. Benvença, L. (2023). Transhumanismo, tecnohumanismo y ética. *Medicina Y Ética*, 34(1), 160–193. <https://doi.org/10.36105/mye.2023v34n1.04>
3. Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2021). Post-editing as the means to activate students' thinking and analytical process: Psycholinguistic aspects. *Psycholinguistics*, 30(2), 221-239. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-2-221-239>
4. Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2021). Psycholinguistic Aspects of the Development of Students' Critical Approach to the Solution of Terminological Problems in Online Translation Learning. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(2), 25-35. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.2.che>
5. Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2024). Control of covert machine translation use by future philologists in online training. *Advanced Education* (in print).
6. Chernovaty, L. M. (2024). Covert simultaneous post-editing in online assessment of students' sight translation. *Advanced Education*, 12(24), 12–27. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.295548>
7. Chernovaty, L. (2024). Human-technology relations: The case of online translator/interpreter training. In K. Bednárová-Gíbová (Ed.). *Advancing Teaching Translation and Interpreting in Higher Education: Insights and Outlooks* (pp. 128-144). Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
8. Coeckelbergh, M. (2024). What is digital humanism? A conceptual analysis and an argument for a more critical and political digital (post)humanism. *Journal of Responsible Technology*, 17, 100073 <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2023.100073>
9. Cole-Turner, R. (2022). Posthumanism and Transhumanism. In W. Schweiker (Ed.). *Encyclopedia of Religious Ethics*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118499528.ch122>
10. Daems, J., Vandepitte, S., Hartsuiker, R. J. & Macken, L. (2017). Translation Methods and Experience: A Comparative Analysis of Human Translation and Post-editing with Students and Professional Translators. *Meta*, 62(2), 245–270. <https://doi.org/10.7202/1041023ar>
11. Dai, G. & Liu, S. (2024). Towards Predicting Post-editing Effort with Source Text Readability: An Investigation for English-Chinese Machine Translation. *The Journal of Specialised Translation*, 41, 206–229. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4723>
12. Ellul, J. (2024). *Theology and Technique: Toward an Ethic of Non-Power*. Eugene, Oregon: Wipf & Stock.
13. Epstein, Michael. 2012. *Transforming Humanities: A Manifesto*. New York: Bloomsbury Publishing.
14. Evans, W. (2011). Mapping virtual worlds. In W. Evans (Ed.). *Information Dynamics in Virtual Worlds* (pp. 3-21). London: Chandos Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-1-84334-641-8.50001-1>
15. Guerberof-Arenas, A., Valdez, S. & Dorst, A. G. (2024). Does training in post-editing affect creativity? *The Journal of Specialised Translation*, 41, 74–97. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4712>
16. Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity.
17. Lucci, A. & Osti, A. (2024). Exit (digital) humanity: Critical notes on the anthropological foundations of “digital humanism”. *Journal of Responsible Technology*, 17. Published online. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100077>.
18. Nitzke, J., Canfora, C., Hansen-Schirra, S., & Kapnas, D. (2024). Decisions in projects using machine translation and post-editing: an interview study. *The Journal of Specialised Translation*, (41), 127–148. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4715>
19. Prem, E. (2024). Principles of digital humanism: A critical post-humanist view. *Journal of Responsible Technology*, 17. Published online. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100075>.
20. Pym, A. (2013). Translation Skill-Sets in a Machine-Translation Age. *Meta*, 58(3), 487–503. <https://doi.org/10.7202/1025047ar>
21. Rico Pérez, C. (2024). Re-thinking Machine Translation Post-Editing Guidelines. *The Journal of Specialised Translation*, 41, 26–47. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4696>
22. Rodríguez de Céspedes, B. (2019). Translator Education at a Crossroads: The Impact of Automation. *Lebende Sprachen*, 64(1), 103-121. <https://doi.org/10.1515/les-2019-0005>
23. Sterling, C. (2020). Critical heritage and the posthumanities: problems and prospects. *International Journal of Heritage Studies*, 26(11), 1029–1046. <https://doi.org/10.1080/13527258.2020.1715464>
24. Susen, S. (2021). Reflections on the (Post-)Human Condition: Towards New Forms of Engagement with the World? *Social Epistemology*, 36(1), 63–94. <https://doi.org/10.1080/02691728.2021.1893859>
25. Tirosh-Samuels, H. (2012). Transhumanism as a Secularist Faith. *Zygon*, 47(4), 710-734. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.2012.01288.x>
26. Yang, Y., Wang X. & Yuan Q. (2021). Measuring the usability of machine translation in the classroom context. *Translation and Interpreting Studies*, 16(1), 101-123. <https://doi.org/10.1075/tis.18047.yan>

Стаття надійшла до редакції 25.10.2024

Стаття рекомендована до друку 20.11.2024

Leonid Chernovaty – DrSci (Pedagogy), Full Professor at Mykola Lukash Translation Studies Department of V.N. Karazin Kharkiv National University; e-mail: leonid.chernovaty@karazin.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3411-9408>; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com/citations?user=qf_bUOsAAAAJ&hl; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Leonid_Chernovaty

TECHNOHUMANISTIC PROBLEMS THROUGH THE PRISM OF ONLINE TRANSLATOR AND INTERPRETER TRAINING

This paper, which is based on the results of experimental studies of online training of Ukrainian philology students, future interpreters and translators, using machine translation as an example, examines the global and **topical issue** of balanced coexistence of humans and technology in the context of theoretical ideas of technohumanism. This concept postulates the harmonious and complementary development of humanity and technology. The paper **aims** to determine the degree of independence and autonomy of a human (student) after having transferred part of their own translation competence to machine translation systems (MT) in the context of online learning, as well as the impact of such transfer on the efficiency of the relevant activity (translation and interpreting). It is established that a significant number of online university students constantly apply MT in their learning activities, including written and oral assignments, even in cases where the conditions of their performance explicitly prohibit it. In the course of studying the ways of concealing the application of MT in oral and written translation, the author has identified a number of methods used by students for this purpose. It is **concluded** that shifting responsibility for the quality of translation or interpreting to technology as a result of excessive application of MT does not justify itself. In addition, it hinders the development of human translation competence, largely turning it into a supplement to technological tools. Negatively assessing such trends in online specialist training, the author proposes a number of measures to ensure the parallel but more harmonious development of the technology-related and anthropomorphic constituents of the future translator's and interpreter's professional competence.

Key words: covered machine translation, humans and technology, online translator and interpreter training, translation technology.

REFERENCES

- Andersson, I. (2022). The subject in posthumanist theory: Retained rather than dethroned. *Educational Philosophy and Theory*, 54(4), 395–403. <https://doi.org/10.1080/00131857.2020.1851190>
- Benvenega, L. (2023). Transhumanismo, tecnohumanismo y ética. *Medicina Y Ética*, 34(1), 160–193. <https://doi.org/10.36105/mye.2023v34n1.04>
- Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2021). Post-editing as the means to activate students' thinking and analytical process: Psycholinguistic aspects. *Psycholinguistics*, 30(2), 221-239. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-2-221-239>
- Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2021). Psycholinguistic Aspects of the Development of Students' Critical Approach to the Solution of Terminological Problems in Online Translation Learning. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(2), 25-35. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.2.che>
- Chernovaty, L. & Kovalchuk, N. (2024). Control of covert machine translation use by future philologists in online training. *Advanced Education* (in print).
- Chernovaty, L. M. (2024). Covert simultaneous post-editing in online assessment of students' sight translation. *Advanced Education*, 12(24), 12–27. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.295548>
- Chernovaty, L. (2024). Human-technology relations: The case of online translator/interpreter training. In K. Bednárová-Gíbová (Ed.). *Advancing Teaching Translation and Interpreting in Higher Education: Insights and Outlooks* (pp. 128-144). Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Coeckelbergh, M. (2024). What is digital humanism? A conceptual analysis and an argument for a more critical and political digital (post)humanism. *Journal of Responsible Technology*, 17, 100073 <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2023.100073>
- Cole-Turner, R. (2022). Posthumanism and Transhumanism. In W. Schweiker (Ed.). *Encyclopedia of Religious Ethics*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118499528.ch122>
- Daems, J., Vandepitte, S., Hartsuiker, R. J. & Macken, L. (2017). Translation Methods and Experience: A Comparative Analysis of Human Translation and Post-editing with Students and Professional Translators. *Meta*, 62(2), 245–270. <https://doi.org/10.7202/1041023ar>
- Dai, G. & Liu, S. (2024). Towards Predicting Post-editing Effort with Source Text Readability: An Investigation for English-Chinese Machine Translation. *The Journal of Specialised Translation*, 41, 206–229. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4723>
- Ellul, J. (2024). *Theology and Technique: Toward an Ethic of Non-Power*. Eugene, Oregon: Wipf & Stock.
- Epstein, Michael. 2012. *Transforming Humanities: A Manifesto*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Evans, W. (2011). Mapping virtual worlds. In W. Evans (Ed.). *Information Dynamics in Virtual Worlds* (pp. 3-21). London: Chandos Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-1-84334-641-8.50001-1>
- Guerberof-Arenas, A., Valdez, S. & Dorst, A. G. (2024). Does training in post-editing affect creativity? *The Journal of Specialised Translation*, 41, 74–97. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4712>
- Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity.
- Lucci, A. & Osti, A. (2024). Exit (digital) humanity: Critical notes on the anthropological foundations of “digital humanism”. *Journal of Responsible Technology*, 17. Published online. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100077>.

- Nitzke, J., Canfora, C., Hansen-Schirra, S., & Kapnas, D. (2024). Decisions in projects using machine translation and post-editing: an interview study. *The Journal of Specialised Translation*, (41), 127–148. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4715>
- Prem, E. (2024). Principles of digital humanism: A critical post-humanist view. *Journal of Responsible Technology*, 17. Published online. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100075>.
- Pym, A. (2013). Translation Skill-Sets in a Machine-Translation Age. *Meta*, 58(3), 487–503. <https://doi.org/10.7202/1025047ar>
- Rico Pérez, C. (2024). Re-thinking Machine Translation Post-Editing Guidelines. *The Journal of Specialised Translation*, 41, 26–47. <https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2024.4696>
- Rodríguez de Céspedes, B. (2019). Translator Education at a Crossroads: The Impact of Automation. *Lebende Sprachen*, 64(1), 103-121. <https://doi.org/10.1515/les-2019-0005>
- Sterling, C. (2020). Critical heritage and the posthumanities: problems and prospects. *International Journal of Heritage Studies*, 26(11), 1029–1046. <https://doi.org/10.1080/13527258.2020.1715464>
- Susen, S. (2021). Reflections on the (Post-)Human Condition: Towards New Forms of Engagement with the World? *Social Epistemology*, 36(1), 63–94. <https://doi.org/10.1080/02691728.2021.1893859>
- Tirosh-Samuels, H. (2012). Transhumanism as a Secularist Faith. *Zygon*, 47(4), 710-734. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.2012.01288.x>
- Yang, Y., Wang X. & Yuan Q. (2021). Measuring the usability of machine translation in the classroom context. *Translation and Interpreting Studies*, 16(1), 101-123. <https://doi.org/10.1075/tis.18047.yan>

The article was received by the editors 25.10.2024

The article is recommended for printing 20.11.2024